

GÜMÜŞHANE SÜLEYMANİYE (ULU) MOSQUE, ITS FOUNTAIN, CEMETERY AND TAHİR EFENDİ MAUSOLEUM

Having situated in the centre of Old Gümüşhane, Süleymaniye (Ulu) Mosque forms a small Ottoman-social complex with its cemetery, fountain and Hacı Tahir Efendi Mausoleum. Süleymaniye Mosque is a wooden columned one without an epigraph. Without grounding on any document, it is specified as a 16 th century mosque built by Kanuni Sultan Suleyman. The fountain attached to the mosque wall has two curls and a bay of arch. There are nine printed tombstones in the treasure. The tombstones carrying late Ottoman art features are important cultural values. The square planned mausoleum is closed with a dome and the

Anabtar Kelimeler: Gümüşhane, Süleymaniye, mezar taşı, Cami
Keywords: Gümüşhane, Süleymaniye, Tombstone, Mosque

Cami, Eski Gümüşhane yerleşim merkezinde, Süleymaniye Mahallesi'nde bulunmaktadır. Cami, türbe, hazire, çeşme ve günümüze ulaşmayan, varlığını kaynaklardan öğrendiğimiz medrese¹ yapısıyla küçük bir külliye konumunda inşa edilmiştir. Gümüşhane'nin de içinde bulunduğu bölge Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır². Üzerinde yapıım kitabesi bulunmayan caminin kuruluşu XVI. yüzyıla kadar indirilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman yöreden geçerken gümüş madeninin çıkarıldığı bölgede evlerin yapılmasını emretmiş, ayrıca bir caminin yapılmasını da istemiştir. Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırıldığı kabul edilen Süleymaniye Cami³, günümüze gelinceye kadar birçok onarım geçirmiş ve bu onarımlarda orijinal özelliklerinin bir kısmını kaybetmiştir. Son olarak 2006 yılında gerçekleştirilen onarımda, caminin içi ve son cemaat yeri yenilenmiş, avlusuna tuvaletler ve gasil hane yaptırılmıştır. Eski fotoğraflarda etrafının evlerle kaplı olduğu görülen yapının, yine kiremit çatı ile örtülü olduğu görülmektedir (Resim:1).

Kuzey güney doğrultuda dikdörtgen bir alan üzerine oturan cami (Resim: 2) iki sırada ikişer ahşap sütunla taşınan derinlemesine üç sahınlı bir plana sahiptir (Çizim:1). Caminin batı cephesi yamaca dayandığı için, sadece üst sıra pencerelerine yer verilmiştir. Güney cephede üstte üç, altta iki pencere, doğu cephede ise altta ve üstte dörder pencere açılmıştır (Resim: 3). Bu pencerelerin ikisi son cemaat yerine aittir. Caminin kare kaideli, silindirik gövdeli, kesme taş

minaresi güney doğu köşesinde, doğu duvarına bitişik olarak yapılmıştır. (Resim: 4). Minareye kaidenin doğusunda açılan bir kapıdan girilmektedir. Gövdenin üst kısmında bir sıra küçük nişlerden oluşan bileziğe yer verilmiştir. Kısa bir şerefe altıyla düz korkuluklu şerefeye geçilir. Şerefeden sonra kısa bir petekle üzerine de sac kaplamalı külah kullanılmıştır. Caminin kuzeyinde iki kat şeklinde düzenlenen son cemaat yeri bulunmaktadır (Resim: 5). Son cemaat yerinin üst kat dış mahfiline, mekânın dışından başlayan ve batı duvarına içten bitişik olan merdivenle çıkılmaktadır. Son onarında son cemaat yerinin kuzey duvarı kaldırılmış, doğu ve batı duvarlarının uzantısı bırakılmıştır. Caminin girişinin de yer aldığı bu cephe, girişin üzerinde bulunan ikinci bir kapının varlığıyla dikkati çekmektedir. Bu kapı cami içerisindeki iç mahfile açılmaktadır. Basık yuvarlak kemerli giriş kesme taş örgülüdür. Her iki girişin iki yanında birer pencere bulunmaktadır.

Üsteki pencereler düz atkı taşı, attrakiler basık yuvarlak kemerli ve kesme taş malzemelidir. Son cemaat yerinin alt ve üst katları düz ahşap örtülüdür. Ön yüzdeki tavan taşıyıcıları ahşap sütunlardır.

Cami içten düz ahşap tavanla örtülüdür. İki sırada taş kaideli ikişer ahşap sütunla taşınan üst örtü, duvar kenarlarında, duvarlara bitişik yine ahşap sütunlarla desteklenmektedir (Resim: 6). Ahşap taşıyıcılar birbirine basık yuvarlak kemerlerle bağlanmıştır. Kemerlerin üzerinde düz ahşap tavan yer alır. Kuzey duvara bitişik iç mahfil, giriş

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü ERZURUM

1 Gülyüz (AKAGÜN) USLU, Gümüşhane ve Çevresinin Tarihi-Sanat Eserleri, İstanbul, 1980, s. 11

2 USLU, s. 6,7; Rıdvan KUTLUTAN, "Geçmişten Bugüne Gümüşhane ve Geleceğe Ait Düşünceler", Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane, Ankara, 1991, s. 56; M. Fahrettin KIRZIOĞLU, "Osmanlı "Tapu-Tabiri" ve "Mühime" Defterlerinde Gümüşhane Bölgesi Türk Boy/Oymak Hatıraları ve Madenler Üzerine "Hükümler" den Örnekler", Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane, Ankara, 1991, s. 69-77; Metin TUNCEL, "Gümüşhane", İslâm Ansiklopedisi (TDV), C.14, İstanbul, 1996, s.273-275.

3 USLU, 11; Gülyüz USLU, "Gümüşhane'nin Tarihçesi ve Turistik Değerleri", Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane, Ankara, 1991, s. 151; TUNCEL, s.275.

yönündeki ana ahşap sütunlar vasıtasıyla taşınmaktadır (Resim: 7).

Duvarların örgüsünde köşelerde, pencere ve kapı sövelerinde kesme taş, diğer kısımlarda moloz taş kullanılmıştır.

Mihrap kesme taşır. Yarım daire kesitli mihrap nişi bir profille çerçevelemiştir (Resim: 8). Kavsarası (yaşmak) üç sıra fisto bordürle bezelidir. Kavsaranın üst kısmında birer kartuş içerisinde iki adet altı kollu yıldız yer verilmiştir. Tepeliğin iki yanında yine kartuş içerisinde birer rozet yer alır (Resim:9). Mihrabın üzerinde H. 1319 M. 1901 yılında Salih adında bir hattat tarafından yazılan ayet kitabesi (Ali İmran/37) yer alır:

كلما دخل عليها نكريا المحراب

"Zekeriyya onun bulunduğu mihraba her girdiğinde.."

صدق الله العظم
صالح ن ١٣١٩

Cami içerisinde üç adet kiblegâh yer almaktadır. Bunlardan ikisi hat açısından kıymet arz etmektedir. İlki 1285 H./1868 M. tarihlidir (Resim:10):

اي حضرت سهل بن عبد الله التمترى

"Ya Hazreti Sehl bin Abdullah et-Tüsteri"

كلما دخل عليها نكريا المحراب

"Hâk-i pâ-y-i evliya (evliyanın ayağının tozu) Muhammed Şefik pürhata"⁴

İkinci kiblegâh 1291 H./1874 M. tarihlidir (Resim:11):

صدق الله العظم
صالح ن ١٣١٩

"Kuddise sırruhu"-a'la
Aynı Muhammed Ali'dir heman Şems'ü Mevlâna"
"Hâk-i pâ-y-i evliya (evliyanın ayağının tozu)
Muhammed Şefik pürhata"

Süleymaniye Camii içerisinde yer alan kiblegâhlar, 1881, 1868, 1874 ve 1900 tarihlidir. 1868 ve 1874 tarihli hatların hattatı Muhammed Şefik'tir. Mihrap üzerindeki Ayet-i Kerimenin hattatı ise Salih adında bir sanatkârdır. Camii için hazırlanan bu kiblegâhların hattatları, Gümüşhaneli şair Rüşdü tarafından mezar taşları için hazırlanan metinleri yazıya dönüştürmüşler, yazılar da İstanbul'a gönderilerek mermer ve raşa hakıklar tarafından işlenmiş olmalıdır.

Kiblegâhlar ve mezar taşları kültürümüzün nadide eserleri arasındadır. Muhafaza edilmeleri ve özellikle mezar taşlarının layk oldukları şekliyle düzenlenmeleri gerekir.

ÇEŞME

Ulu Caminin güney duvarında doğu köşesine yakın, duvara bitişik olarak inşa edilmiştir (Çizim: 2). Sivri kemerli bir niş içerisinde yer alan çeşme lüleleri iki adettir. İki yanda kalın iki ayağa oturan kemer, profille belirlenen başlıklara oturur. Lülelerin yukarısında, üzenği hattında başlayan 0.60x0.48 m. ölçülerinde su taşı için yapılmış kemerli bir niş (taka) bulunmaktadır. Kitabesi yoktur (Resim:12). Ancak camiyle çağdaş olduğu düşünülebilir.

HAZİRE

Caminin doğusunda, cami zeminine göre daha aşağı bir kotta hazire bulunmaktadır. Caminin inşasından sonraki tarihlerde oluşan hazirede dokuz yazılı mezar taşı bulunmaktadır.

I. Mezar Taşı (Resim: 13)

Mezar taşı, üst kısma yakın yerden kırılmıştır. Baş kısmı da mevcut değildir. Yazı nes-tâlik hatla yazılıdır. Ayak taşında bitkisel bezeme vardır. Ancak bu taş yere düşmüştür.

4 Hattat MEHMED (Muhammed) ŞEFİK BEY(1253/1819–1297/1880), İstanbul'un Beşiktaş semtinde doğdu. Babası Süleyman Mâhir Bey'dir. İlk tahsilini tamamladıktan sonra on yedi yaşında babasının çalıştığı tahvil kaleminde vazifeye başladı. Bir müddet sonra me'muriyetten ayrılarak Laz Ömer Efendi'nin talebelerinden Ali Vâsî Efendi (Ö. 1253/1837)'den güzel yazı öğrenmeye başladı. Onun vefatı üzerine, teyzesinin kocası Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801/1876)'den yazı meşkine devam ederek me'zun oldu. Nasta'lik yazıyı da Ali Haydar Bey (1802/1870)'den öğrenmiştir. 1845'te Muzika-i Hümayûn ve saray yazı hocasına tayin edildi. 1855'te Bursa'da meydana gelen büyük zلزlede harap olan Ulu Camii'nin duvarlarındaki yazıları Abdülfettah Efendi (1814/1896) ile tamir ederek, yeni levhalar yazmıştır. İstanbul Üniversitesi merkez binası dış kapısı üzerindeki celi "Dâire-i Umûr-ı Askeriye" ve Süre-i Fetih âyederi, Ayasofya mihrap içine hâk edilmiş âyet-i celliye, iki Kur'an-ı Kerim ve daha pek çok eser bırakmıştır. 1880'de vefat eden Şefik Bey, Yahyâ Efendi türbesi haziresine defnedilmiştir (Muhittin SERİN, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, İstanbul, 1999, s. 147–151).

هو الباقي

ای فلک کل کبی پرورده لری
نه رواحا کیله قیلمق یکسان
پدر و مادرینی اغلا ده رق
کیتدی عقبايه محمد احسان
اومارم مسکنی اولسون جنت
پسریاک سمی عثمان
او قوبر فاتحه بخش ایله اکا
اوله سین مظهر عفو و غفران
رشدی تاریخی اولور لفظ غریق
جان ویرن بولدی بو درده درمان
۱۳۱۰

Okunuşu:

Hüve'l-Bâki

- 1- Ey felek gül gibi perverdeleri
  - 2- Ne revâ hâkile kılmak yeksân
  - 3- Peder u mâderini ağladarak
  - 4- Gitti ukbâya Muhammed İhsân
  - 5- Umarım meskeni olsun cennet
  - 6- Puser-i pâk-i semiy-i Os mân
  - 7- Oku bir Fâtîha bahş eyle ana
  - 8- Olasın mazhar-ı afv u gufrân
  - 9- Rüşdî târihi olur lâfz-ı garik
  - 10- Can veren buldu bu derde dermân
- 1310

Anlamı:

O Allah daima olandır.

- 1-2) Ey Felek gül gibi büyütüp yetiştirilmiş gençleri yerle bir etmek uygun mudur?
3-4) Muhammed İhsan anasını, habasını ağlatarak öbür dünyaya gitti.
5-6) Hz. Osman'ın (r. a.) adaşı olan babasının temiz çocuğunun yerinin cennet olmasını umarım.
7-8) Ona bir Fâtîha okuyup bağışla, Allah'ın af ve bağışlamasına mazhar olasın.
9-10) Ey Rüşdi Muhammed İhsan'ın Ebcedle ölüm tarihi "garik" sözüdür 1310/1892-1893⁵.

II. Mezar Taşı (Resim: 14)

Baş kısmı fesli olan bu taş nes-tâlik hatlıdır. Ayak taşında nar motifleriyle, bitkisel bezeme işlenmiştir.

اه من الموت

کورنلر کورمینلر اولدی کریان
ویر نجه بن کبی بر نوجوان جان
بايام همنام شاه کریلادر
حسینک عشقته جانمده قربان
پدر مادر فاتی دیر مصطفامز
بو خسرتله یانار خواهرله اخوان
اوقورسه فاتحه کیم بو غریبه
اوله مسکنلری درباغ رضوان
رقیب ایله حفیظ اسمی خدانک
اولور رشدی بو تاریخیله یکسان
سنه ۱۳۱۰ ف ۲۱ محرم

Okunuşu:

Ah mine'l-mevt

- 1-Görenler görmiyenler oldu giryân
  - 2- Verince ben gibi bir nev-civan can
  - 3- Babam hem-nâm-ı şâh-ı Kerbelâ'dır
  - 4- Hüseyin'in aşkına cânım da kurbân
  - 5- Pederi mader kamını der Mustafafa'mız
  - 6- Bu hasretle yanar hâherle ihvân
  - 7- Okursa fatiha kim bu garibe
  - 8- Ola meskenleri der-bâğ-ı Rıdvân
  - 9- Rakîb eyle Hafız ismi Hudâ'nın
  - 10- Olur Rüşdi bu târih ile yeksân
- Sene 1310 (1892) 21 Muharrem

Anlamı:

Ölümden dolayı ah!

- 1-2) Benim gibi bir delikanlı can verince, görenler görmeyenler ağlaştılar.
3-4) Babam Kerbelâ Şâhi Hüseyin'in arkadaşısıdır. Hüseyin'in (r.a.) aşkına canım da kurban olsun.
5-6) Mustafamız babam annem nerede, der. Bu hasretle kız kardeşi ve arkadaşları yanar.
7-8) Kim bu garibe Fâtîha okursa, öbür dünyada yeri Allah'ın rızasıyla bağışladığı cennet bahçesi olsun.
9-10) Ey Rüşdi, Allah'ın "Rakip" üe "Hafız" isminin harflerinin ebcedle sayı değerlerinin toplamı bu tarihe eşit olur.
Sene 21 Muharrem 1310/15 Ağustos 1892⁶.

III. Mezar Taşı (Resim: 15)

Mezarın baş taşı mevcuttur. Hangi mezara ait olduğu mevcut değildir. Yazılar büyük ölçüde silinmiştir. Bir hanıma ait olduğu anlaşılan mezar taşının baş kısmı kırık ve kayıptır. Oval şeklindeki taşın kenar bezemelerini "C" kıvrımları meydana getirir. Nes-tâlik hatlıdır.

⁵ Murat YÜKSEL, Gümüşhane Kitabeleri, İstanbul, 1997, s. 111. Mezar taşlarının Türkçe çevirileri Sayın Murat Yüksel'in eserinden alınmıştır. Ayrıca okunamayan bazı kelimelerin çözümünde de faydalanılmıştır.

⁶ YÜKSEL, s. 110

اه من الموت
بر قاچ کون ایچون مقبرم اوله...
.....دنیا دنیلن شر.....
دنیايه گلشم که.....
تیز الدی جوان لری....
کمسخانه متصرفی صعادتلو حسرو بک افندی
.....
۱۳۲۲

Okunuşu:

Ah mine'l-mevt

- 1- Birkaç gün için makberim ola
  - 2- ..dünya denilen şer. . .
  - 3- Dünyaya gelmişim ki.....
  - 4- Tiz aldı civanları....
  - 5- Gümüşhane Mutasarrıfı saadetlü Hüsrev Begefendi.
  - 6- .....
- 1322/1894

Anlamı:

Mezar taşı tam olarak okunmadığı için Türkçe karşılığı verilememiştir. Ancak beşinci satırdan anlaşıldığı üzere, mezar taşı Gümüşhane Mutasarrıfı Hüsrev Bey'in kızına veya eşine ait olmalıdır.

IV. Mezar Taşı (Resim: 16)

Fesli mezar taşında sülüs hatla, Şiran Kaymakamı Hafız Ahmed Rıza'nın H. 1314/M. 1897 yılında vefat ettiği yazılıdır. Ayak taşında bitkisel bezeme yer alır.

هو الباقي
قسطمونی خاندانندن و ذات
کلدی قانیمقام شیرانه شیرانه
حافظ القرآن ایکن احمد رضا
جاننی قیلدی فدا فرمانه فرمانه
وفاتی تاریخی جوهر درعاصم
غریب قالدیم باقک مهمانه مهمانه
فاتحه ۱۳۱۴ ذی ۲۵

Okunuşu:

Hüve'l-Bâki

- 1- Kastamonu hânedânından ve zât
- 2- Kaymakam geldi Şirân'a Şirân'a
- 3- Hüfzu'l- Kur'an iken Ahmed Rıza
- 4- Cânını kıldı feda fermâna fermâna
- 5- Vefâtı târihi cevherdir Asım
- 6- Garib kaldım bakın mihmâna mihmâna

Fatiha 25 zi 1314 (1896)

Anlamı:

O Allah daima var olandır.
1-2)Kastamonu'nun köklü ailelerinden birine mensup olan bu kişi, Şiran'a Kaymakam olarak geldi.
3-4)Ahmed Rıza, Kur'an hafızı iken Allah'ın ölüm fermanına canını feda etti.
5-6) Ey Âsım, onun ölüm tarihi Ebcedle ve noktalı harflerin hesaba dahil edilmesiyle söylenmiştir. Gurbette garip kaldım, burada misafirken başıma gelen hale bakın Fâtiha, 25 Zilhicce 1314/27 Mayıs 1897⁷.

V. Mezar taşı (Resim: 17)

Mezarından ayrı, duvara dayalı olan baş ve ayak taşı, sade kesimiyle dikkati çeker. Baş taşının üst kısmı üçgen kesitlidir. Sülüs hatla kitabenin üst kısmında "C" kıvrımlarıyla bitkisel bezeme işlenmiştir.

هو الباقي
فنادل بقایه ایلدی رحلت
ایده قبرینی حق رو ضهء جنت
مرحومه و معفور لها محبوبه
خاتون بنت السيد محمد
روحیچون الفاتحه
سنه ۱۲۱۵

Okunuşu:

Hüve'l-Bâki

- 1- Fenâdan bekâya eyledi nihlet
  - 2- Ede kabrini Hak ravza-i cennet
  - 3- Merhûme ve mağfûrûn leha Mahbûbe
  - 4- Hâtun bintü's- Seyyid Muhammed
  - 5- Ruhiçün el Fâtiha
- Sene 1315

Anlamı:

O Allah daima var olandır.

1-2) Sonu yokluk olan bu ölümlü dünyadan, ölümsüzlük dünyasına göç etti. Hak olan Allah, kabrini cennetten bir bahçe eylesin.

3-5) Seyyid Mehmed kızı merhume ve mağfure Mahbube Hatun'un ruhu için Fâtiha.

Sene, 1315/1897⁸.

I. Mezar Taşı (Resim: 18)

Baş ve ayak taşları duvara dayalıdır. Baş taşının tepeliği buket şeklindedir. Kitabe nes-tâlik hatlıdır. Ayak taşında da bitkisel bezeme bulunmaktadır.

اه من الموت

نوش ایدوب جام اجل ایندی نهایت بر ترک جان
کنج ایکن خاک سیاهه دوشدی خیفاً بوجوان
کیتدی حسرت کلشن عالمده راحت کورمدن
غربت الده ایلدی بلبل کبی آه فغان
نیجه قیدین ای فلك بویله غریبک جاننه
رحم ایدردی حالنه بلکه زمین آسمان
خامه ماتمله یازدم زانرز ا تام تاریخک
کیم مینه اولدی توفیق واصل دار جانان
سنه ۱۳۱۸

Okunuşu:

Ah mine'l-mevt

- 1- Nûş edüp cam-ı ecel etti nihâyet terk-i cân
  - 2- Genc iken hâk-i siyâhe düşdü hayfâ bu civân
  - 3- Gitti hasret gülşen-i âlemde râhat görmeden
  - 4- Gurbet elde eyledi hülbül gibi âh-u figân
  - 5- Nice kıydın ey felek böyle garîbin cânına
  - 6- Rahm ederdi bâline belki zemîn-u âsuman
  - 7- Hâme-i mâtemle yazdım zâir atam târihin
  - 8- Kim Mine oldu tevfik vâsıl-ı dâr-ı cinân
- Sene: 1318

Anlamı:

Ölümden dolayı ah!

1-2) Bu genç (kız) ecel kadehini içip, sonunda kara toprağa düşerek yazık ki can verdi.

3-4) Gurbet elde hülbül gibi ah edip inleyerek, bu dünya gül bahçesinde rahat yüzü görmeden hasretle gitti.

5-6) Ey Felek gurbette böyle yalnız birine nasıl kıydın? Belki yerdekiler göktekiler haline acırdı.

7-8) Ey ziyaretçi, atamın tarihini yas kalemîyle yazdım. Ki

8 YÜKSEL, s. 108. Bu kitabede tarih 1205 olarak okunmuştur. Ancak mezar taşında yazılı olan 1305'dir.

9 YÜKSEL, s. 116.

10 YÜKSEL, s. 118.

Mine Allah'ın yardımıyla cennet evine kavuştu.

Sene 1318/1900-1901⁹.

II. Mezar Taşı (Resim: 19)

Gül motifleriyle doldurulmuş buket şeklinde tepelikli baş taşı, zarif görüntüsüyle Rukiye Hanım'a aittir. Kitabe nes-tâlik hatlıdır. Batılulaşma dönemi bezemelerinde sıkça işlenen "C" kıvrımları bu mezar taşında da görülmektedir. Ayak taşında bitkisel bezeme işlenmiştir.

اه من الموت

کموشخانه محاسبه جسی
رشدی افندیگ حرمی مرحومه
رقیه خانمک روحنه فاتحه اهدا
ایلینه عنایت رب عباد باد
سنه ۱۳۱۸

Okunuşu:

Ah mine'l-mevt

- 1- Gümüşhane muhasebecisi
  - 2- Rüşdi Efendinin baremi merhûme
  - 3- Rukiyye Hanım'ın rûhuna Fâtiha ihlâ
  - 4- Eyleyene inâyet-i Rabb-i ibâd bâd
- Sene 1318

Anlamı:

Ölümden dolayı ah!

1-4) Gümüşhane muhasebecisi, Rüşdi Efendi'nin eşi merhume Rukiyye Hanım'ın ruhuna Fâtiha hediye eyleyene, kulların Rabbi olan Allah yardım etsin. Sene 1318/1900-1901¹⁰.

III. Mezar Taşı (Resim: 20)

Hatice Hanım'a ait olan mezarın baş taşındaki kitabe nes-tâlik hatlıdır. Tepeliği bulut şeklinde biçimlendirilmiştir. Buket üzerinde yapraklar arasında beş adet gül motifi işlenmiştir. Kitabenin üst kısmında iki köşede birer lale kabartması bulunmaktadır. "Ah minel-mevt" ibaresi bir çelenkle, alt satırlardan ayrılmıştır. Ayak taşında da bitkisel motifler yer alır.

اه من الموت
 نيجه قيدي فلك بويله جوانه
 آچيلما زدن بو گل ايردى خزانه
 حديجه خانم عقبايه كينجه
 يقيلدى بر قصاده ايكي خانه
 قلنججى حاجى حسين دختريدر
 بوكولدى قامتى دوندى كمانه
 ملر قوزوسى آرنجه اناسى
 قرنداشلىرى دوشمشدر فغانه
 بوكا فيض حياتى تاريخ اينتم
 اوقونسون فاتحه رشدى جانه
 فى سنه ۲۱۳۱۹ وشال
 يوم بازار ايرتسى

Okunuşu:

Ah mine'l-mevt

- 1- Nice kıydı felek böyle civâna
  - 2- Açılmazdan bu gül irdi hezâna
  - 3- Hatice Hanım ukbâya gidince
  - 4- Yıkıldı bir kazâda iki hâne
  - 5- Kılınccı Hacı Hüseyin duhteridir
  - 6- Büküldü kâmeti döndü kemâne
  - 7- Meler kuzusu ardınca anası
  - 8- Karndaşları düşmüştür figâne
  - 9- Buna feyz-i hayâtı târih ettim
  - 10- Okunsun Fâtîha Rüşdî bu cânê
- Fî sene 1319 Şevval 2 yevm pazarertesi

Anlamı:

Ölümden dolayı ah!

- 1–2) Ey Felek, böyle gence nasıl kıydın? Bu gül daha açmadan hazan mevsimine erdi.
  - 3–4) Hatice Hanım öbür dünyaya gidince, bir kazada iki ev birden yıkıldı.
  - 5–6) Kılıççı Hacı Hüseyin'in kızıdır. Kızının ölümünden dolayı üzüntüsünden beli iki büküm olmuştur.
  - 7–8) Kızının ardından kuzusunu yitirmiş kuyun gibi meler. Kardeşleri ah edip inlemektedirler.
  - 9–10) Ey Rüşdi, bu ölüme "Feyz-i bay'at" terkihiyle Ebcetle tarih düşürdüm. Ziyaret eden burada yatan cana bir Fâtîha okusun.
- Sene: 2 Şevval 1319 Pazartesi/ 12 Ocak 1901 Pazar¹¹.

IX. Mezar Taşı (Resim: 21)

Baş ve ayak taşı bezemeleriyle benzerlik gösterir. Baş taşında kitabe tâlik hatlıdır. Tepelik buket şeklinde düzenlenmiş ve yapraklar arasında üç gül motifi yerleştirilmiştir. Ayak taşında da aynı buket motifi yer alır. Alt kısmı ise üzüm salkımlı bitkisel bezelidir. Süleymaniye Camii haziresinde yer alan kitabeli ve bezemeli mezar taşları XIX. Yüzyıl sonu ile XX. Yüzyıl başlarına aittir. Mezar taşlarında görülen bitkisel bezemeler gösterdikleri özellikleriyle, dönemlerindeki diğer mezar taşlarının bezemeleri ve mimaride görülen süslemelerle büyük bir benzerlik içerisindedirler. Özellikle buket şeklindeki tasarımlar ve "C" kıvrımları İstanbul'daki tarihi mezarlıklarda yer alan aynı döneme ait mezar taşlarıyla benzerlik göstermektedirler. Bu nedenle mezar taşlarının hazırlanan kitabeleri sipariş usulüyle, İstanbul'da yazdırılmış ve bitkisel bezemeleri işlenmiş olmalıdır.

اه من الموت

اه ناصل قيدك اجل بونو نهال عصمته
 سینه لرچاك ايندى خوشاتى بو فاجع فرقته
 دور عمرى ايرمدن عشرينه حيفا او غرادى
 بدر عالمتاب كويا بر سحاب ظلمته
 او چدى ايواه عالم علويته كام ألمه دن
 جيقدى هب قارشو بهشتيلر بو عالى رحلته
 اشته چالق او غلى سليمان اغا كريمه سن
 آلدی مولی طور سونه خاتمی بزم خنته
 فى سنه ۱۳۲۱، ۱۸ حزيران

Okunuşu:

Ah mine'l-mevt

- 1- Ah nasıl kıydın ecel bu nev-nihâl-i ismete
  - 2- Sîneler çâk etti hişânı bu fâci firkata
  - 3- Devr-i ömrü imeden işrine hayfâ uğradı
  - 4- Bedr-i âlem-tâb gûyâ bir sehâb-ı zulmete
  - 5- Uçtu evvâh âlem-i ulviyyette kâm almadan
  - 6- Çıktı hep karşı hehiştîler bu âli nihlete
  - 7- İşte Çalık oğlu Süleyman Ağa kerimesin
  - 8- Aldı Mevlâ Dürsüne Hanımı bezm-i cennete
- Fî Sene 1321 18 Haziran

Anlamı:

Ölümden dolayı ah!

- 1–2) Ey ecel, bu masum ve taze fidan gibi gence ah nasıl kıydın? Bu acıklı ayrılıktan dolayı yakınları göğüslerini parçaladı.
- 3–4) Yazık ki, yaşı yirmiyeye varamadan, sanki dünyayı aydınlatan

11 YÜKSEL s. 120.

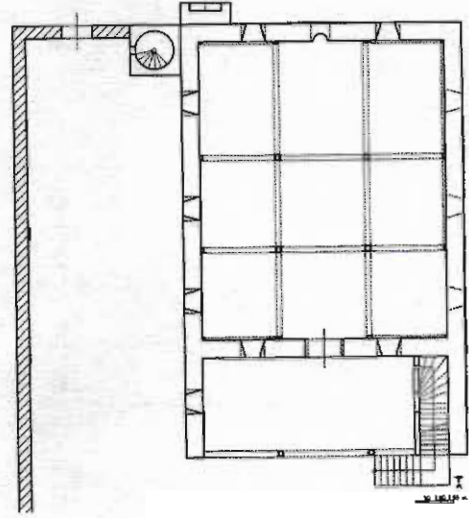
ayın kara buluta girmesi gibi (kaybolup gitti)
 5-6) Bu dünyada mutluluğa ermeden yücelikler âlemine
 uçtu, evab! Bütün cennetlikler bu yüce göçe karşı çıktılar.
 7-8) İşte, Çalık oğlu Süleyman Ağa'nın kızı Dursüne Hanım'ı
 cennet meclisine aldı.
 Sene 18 Haziran 1321/1 Temmuz 1903¹².

Yenilenen camii ilk inşasına uygun bir şekilde yapılmıştır. Caminin iç düzenlenmesi Anadolu Selçuklu ve Beylikler ve Osmanlı döneminde inşa edilen ahşap direkli camilerin benzer bir örneğini gördüğümüz Süleymaniye Camii, bölgenin de yaygın bir plan şemasını oluşturur. Özellikle Erzurum'da inşa edilen XVI.-XVIII. Yüzyıl ahşap direkli camilerin ana düzenleme olarak bu tarzdadır.

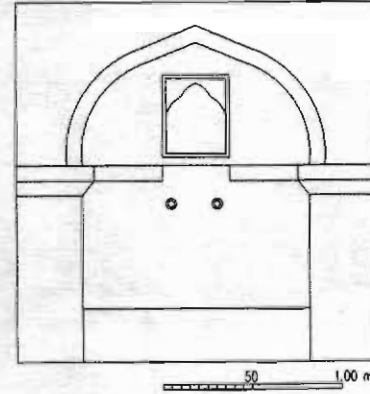
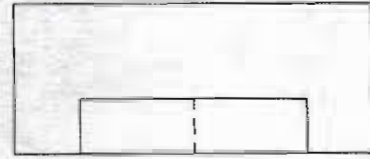
HACI TAHİR EFENDİ TÜRBESİ

Süleymaniye Camii'nin kuzey doğusunda, cami zemininden aşağıdaki terastadır Resim: 22). 5.82x 5.50 m. Ölçülerinde kare planlı türbenin girişi doğudandır (Resim: 23). Diğer üç yönde birer pencere bulunmaktadır (Çizim:3). Mısır El-Ezher Üniversitesi'nde din âlimi olduğunu, giriş üzerinde yer alan kitabeden öğrendiğimiz türbenin, yatanı hakkında fazla bir bilginiz yoktur. Yine kitabede 1755-1834 tarihi yer almaktadır. Bu yıllar arasına yaşamış olan Tahir Efendi, zamanla Cami haziresinin oluşmasına da sebep teşkil etmiştir. Mezar yapısının da XIX. Yüzyılın ilk yarısında inşa edildiğini söylemek mümkündür. İçten köşe bingilerine oturan kubbe, dıştan çatı ile örtülüdür. Türbe içerisinde iki sanduka bulunmaktadır. Bunlardan büyük olanı Hacı Tahir Efendi'ye aittir ve kuzey penceresinin önünde yer alır. Güneydeki pencere önünde de küçük ölçülerde bir sanduka daha yer almaktadır. Bunun da Tahir Efendi'nin yakınlarından birine ait olduğu anlaşılmaktadır. 0.62 m. Kalınlığındaki duvarlar moloz taş örgülüdür ve sıva ile kaplıdır.

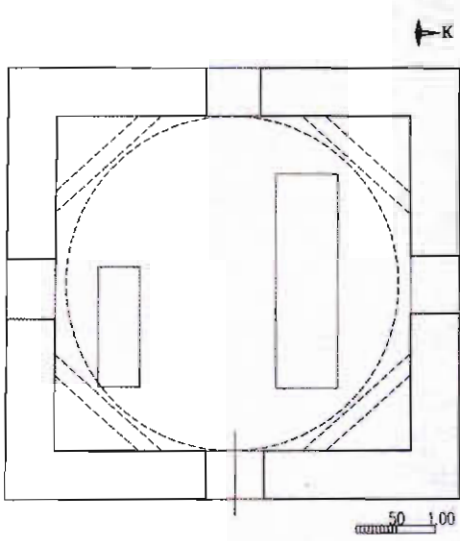
RESİMLER ve ÇİZİMLER

Çizim-1: Süleymaniye Camii

Çizim-2: Süleymaniye Camii çeşmesi

Çizim-3: Hacı Tahir Efendi Türbesi

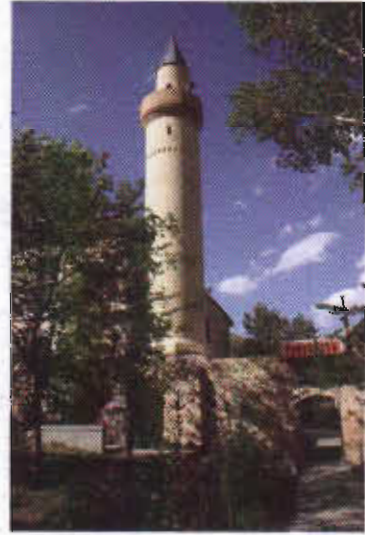
Resim 1- Süleymaniye Camii

Resim 2- Süleymaniye Camii

Resim 3-Süleymaniye Camii doğu cephe

Resim 4- Süleymaniye Camii Minaresi

Resim 5- Süleymaniye Camii son cemaat yeri

Resim 6- Süleymaniye Camii içten

Resim 9- Süleymaniye Camii, mihraptan

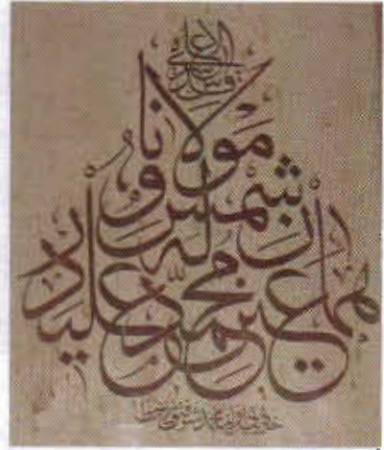
Resim 7- Süleymaniye Camii içten

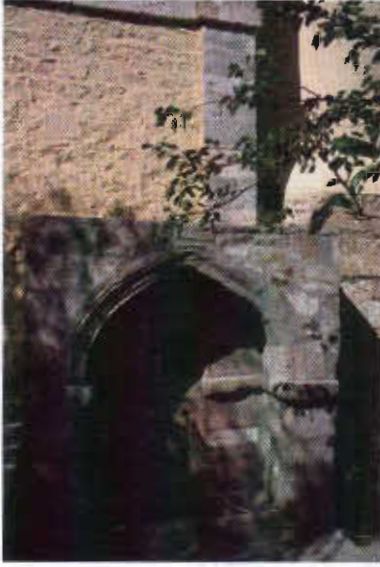
Resim 10- Süleymaniye Camii, kiblegah: II

Resim 8- Süleymaniye Camii, mihrap

Resim 11- Süleymaniye Camii, kiblegah: I

Resim 12- Süleymaniye Camii Çeşmesi

Resim 15- Hüsrev Bey'in kızı veya eşine ait mezar taşı

Resim 16- Şiran Kaymakamı Hafız Ahmed Rıza'nın mezar taşı

Resim 17- Mehmed'in kızı Mahbûbe Hanım'ın mezar taşı

Resim 18- Mine Hanım'ın mezar taşı

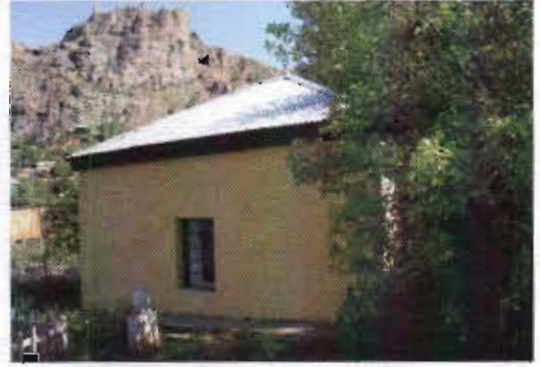
Resim 19- Rüşdi Efendi'nin eşi Rukiyye Hanım'ın mezar taşı

Resim 21- Süleyman Ağa'nın kızı Dursune Hanım'ın mezar taşı

Resim 20- Hüseyin'in kızı Hatice Hanım'ın mezar taşı

Resim 22- Hacı Tahir Efendi Türbesi

Resim 23- Tahir Efendi Türbesi girişi

KAYNAKLAR

- Gülyüz (AKAGÜN) USLU, **Gümüşhane ve Çevresinin Tarihi-Sanat Eserleri**, İstanbul, 1980.
- Gülyüz USLU, "Gümüşhane'nin Tarihçesi ve Turistik Değerleri", **Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane**, Ankara, 1991.
- M. Fahrettin KIRZIOĞLU, "Osmanlı "Tapu-Tahrir" ve "Mühime" Defterlerinde Gümüşhane Bölgesi Türk Boy/Oymak Hatıraları ve Madenler Üzerine "Hükümler" den Örnekler", **Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane**, Ankara, 1991.
- Metin TUNCEL, "Gümüşhane", **İslâm Ansiklopedisi** (TDV), C.14, İstanbul, 1996.
- Murat YÜKSEL, **Gümüşhane Kitaheleri**, İstanbul, 1997.
- Rıdvan KUTLUTAN, "Geçmişten Bugüne Gümüşhane ve Geleceğe Ait Düşünceler", **Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane**, Ankara, 1991.